

אגב שנתבאר בגמרא כי עונשם של עדת קרח בא עליהם על שהחניפו לו, הביאה הגמרא מימרא שבה יתבאר כיצד קרה הדבר שאנשים חכמים נטו אחר קרח לחלוק על משה רבינו.⁽³²⁾

אמר רבי אלעזר

ג-ב-1 למח תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ — כיצד נראה התלמיד חכם לעיני עם הארץ?

בתחלה דומה התלמיד חכם בעיניו לקיתון של זהב.

ואם התלמיד חכם סיפר הימנו שוחח עימו, מיד דומה בעיניו לקיתון של כסף.

ואם הוסיף התלמיד חכם ונהנה ממנו — מעם הארץ, מיד הוא דומה בעיני עם הארץ לקיתון של חרש.

וקיטון של חרס, כיון שנשבר, שוב אין לו תקנה.⁽³³⁾

ולפיכך, לאחר שהתחילו לשוחח עם קורח,

ועוד נהנו מסעודתו, נראו בעיני קרח כקיטון של חרס, ונקל בעיניו לצרפם למחלוקתו עם משה.

במשנה הובאה עדותו של רבי אלעזר בר צדוק על בית דין שדנו בת כהן לשריפה והקיפה בחבילי זמורות ושרפה, ואמרו לו החכמים בית דין של אותה שעה לא היה בקי.

ומביאה הגמרא מעשה כעין זה.

אימרתא בת טלי [שם אשה] בת כהן שזינתה הואי.

הביאה לבית דין, ואקפה הקיפה רב חמא בר טובייה חבילי זמורות, ושרפה.

אמר רב יוסף: רב חמא טעה בתרתי:

טעה בדרכ מתנה, שכן רב מתנה פירש את מצוות השריפה שנאמרה במשנה, בפתילה של אבר המושלכת לתוך פיו, ולא שורפים את גופו של הנידון.⁽³⁴⁾

עם עם הארץ, נראה בעיניו ככלי של כסף על שם החכמה שבו שנאמר בה בצל החכמה בצל הכסף. וכשנהנה החכם מעם הארץ, הרי הוא כמקבל שוחד, שנאמר בו "השוחד יעוור עיני חכמים" ולכן נראה החכם בעיני עם הארץ ללא תורה וללא חכמה, כקיטון של חרס.

34. קשה, מדוע אמר רב יוסף שרב חמא טעה רק ברב מתנה, הרי כבר במשנה נאמר שממיתין את הנידון בשריפה בפתילה ולא בחבילי זמורות.

וכתב הר"ן, כי מהמשנה אין קושיה כיוון שיתכן לומר שרב חמא סבר כרבי אלעזר ברבי צדוק, ולכן הקשה רב יוסף מדברי רב מתנה

32. כך פירשו רש"י והרמ"ה. והמאירי כתב, שהגמרא כאן באה כהמשך למה שנאמר על נדב ואביהו שנענשו על שביקשו שררה ורבנות, ועל כך מביאה הגמרא מימרא שממנה נשמע שאף על פי שמידת הרבנות שנואה, ראוי לתלמיד חכם להתרחק מן ההידיוטות, "שהחכמים שנואי נפשם של אלו הם, וכשהוא מתבזה מעט הם משקעין אותו בכזיונו עד ארכובותיו ושורפין את נשמתו בהבל פיהם, ומחתכין בגופו כחתוך בדלועים או בנבילה".

33. המהרש"א ביאר שבתחילה נראה החכם כקיטון של זהב מחמת תורתו שנאמר בה הנחמדים מזהב. ואחר כך שירד מדרגתו ודיבר

ועוד טעה בדבר משנה.

דתניא נאמר [דברים יז ט]: "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם".

שנינו במשנה: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה והקיפופה בחבילי זמורות ושרפופה. אמרו לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.

אמר רב יוסף: בית דין של צדוקים הוה, הצדוקין היו דורשים את המקראות לפי פשוטן, ולא קיבלו את דרשות חכמים. ומאחר שנאמר באש תישרף, סברו מנפשם שעליהם לשורפה בחבילי זמורות.

ומקשה הגמרא: במשנה משמע דהכי אמר להו רבי אלעזר בר צדוק, שהעיד על בית דין ששרפו בת כהן בחבילי זמורות, והכי אהדרו ליה שאותו בית דין לא דנו על פי ההלכה, שכן היו צדוקים.

ממה שנאמר באת אל הכהנים ואל השופט דרשו חכמים — בזמן שיש כהן שהכהנים עומדים על משמרתם בבית המקדש יש משפט, בית דין הגדול דנים דיני נפשות. אבל בזמן שאין כהן, אין משפט.⁽³⁵⁾

ואילו רב חמא דן דיני נפשות בזמן שאין כהן בבית המקדש,⁽³⁶⁾ וטעה בדין המפורש בכריתא.⁽³⁷⁾

36. רב חמא היה מן האמוראים האחרונים. סדר הדורות.

37. המהרש"ל כתב ליישב את מעשהו של רב חמא, שהיה צורך השעה והדור לשרפה, ומלכתחילה לא קיים את המצווה בפתיחה של אבר כדי שלא יאמרו שדנים ארבע מיתות בזמן הזה, ולפיכך שרפה בחבילי זמורות שזו מיתה אחרת שאינה מארבע מיתות.

וכן משמע מדברי המאירי שכתב: בכל דור ודור יש רשות למנהיגי הדור לענוש ולהרוג דרך הוראת שעה, וזה נרמז במה שנאמר בתורה או אל השופט אשר יהיה בימים ההם.

ובשו"ת שבות יעקב [א קל] כתב שאכן למיגדר מילתא עונשין גם בזמן הזה, אבל אין רשות להעניש בעונש חמור יותר מארבע מיתות, ושריפת הגוף חמורה יותר משריפה על ידי פתיחה של אבר, ואם כן נמצא שרב חמא טעה בדינו.

שדרש לעיל גזירה שווה "שריפה — שריפה" מעדת קרח, שמצוות שריפה היא בשריפת נשמה ולא בשריפת הגוף, ואם כן רב חמא טעה בגזירה שווה זו.

35. הרמב"ם [סנהדרין יד יא] כתב: נאמר בזקן ממרא [דברים יז יב] לבלתי שמוע אל הכהן [העומד לשרת שם] או אל השופט אשר יהיה בימים ההם. מפי השמועה למדו שבזמן שיש כהן מקריב על גבי המזבח יש דיני נפשות.

ותמה הרדב"ז, מדוע לא הביא הרמב"ם את הפסוק המוזכר בגמרא ואת אל הכהנים הלויים או אל השופט?

וכתב האבן האזל שמהפסוק המובא בגמרא אין ראייה שצריך שיהא כהן עומד ומקריב, והיה מקום לומר שבזמן שיש כהנים אפשר לדון דיני נפשות, ובעל כרחך שהגמרא נסמכה על הפסוק המובא בהמשך שנאמר בו במפורש אל הכהן העומד לשרת שם. ולפיכך הביא הרמב"ם את הפסוק שהוזכר בו מפורש שאין דנים דיני נפשות אלא בזמן שיש כהן עומד ומשרת.

בית, ואמרו לו שהיו בית דין של צדוקין. ואם כן כיצד יתכן שעל המעשה השני שאמר להו שראה אותו כשהוא קטן, לא דחוהו שהיו בית דין של צדוקים, ואשגחו בית, קיבלו את דבריו, אלא שאמרו לו אין מביאים ראיה מן הקטן.

אלא על כרחך, הא [—המעשה המובא בתוספתא] אמר להו ברישא, ועל כך אמרו ליה החכמים קטן היית, ואין מביאים ראיה מהקטן.

ושוב חזר רבי אלעזר ואמר להו לחכמים, שראה מעשה נוסף כעין זה כשהוא היה גדול, ועל כך אמרו ליה חכמים, שאותו בית דין נהג כך, מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי.

מתניתין

מצות הנחרגין כיצד.

היו מתיזין⁽³⁹⁾ את ראשו בסייף, כדרך שהמלכות עושה למי שהתחייב מיתה.

והתניא, שנינו בכרייתא, אמר רבי אלעזר ברבי צדוק, זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא, והביאו בת כהן שזינתה לבית דין והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה.

אמרו לו החכמים: לדברין קטן היית בזמן ראייתך, ואין מביאין ראיה מן הקטן.⁽³⁸⁾

ומשמע שחכמים לא קיבלו את עדותו מפני שהיה קטן, ולא מחמת שבית דין של אותה שעה צדוקים הוו.

ומיישבת הגמרא: שני מעשים הוו. פעם אחת העיד על מעשה שראה בילדותו, ועל כך השיבו אין מביאים ראיה מהקטן. ופעם אחת העיד על מעשה שראה בגדלותו והשיבו לו שאותו בית דין של צדוקין היה.

ודנה הגמרא: הי, איזה מעשה אמר להו רבי צדוק לחכמים ברישא.

אילימא, אם נאמר הא קמייתא [את המעשה הראשון שהובא במשנתנו] אמר להו ברישא.

יקשה, שכן על אותו מעשה שאמר להו שראה אותו כשהוא גדול, דחוהו ולא אשגחו

מביאים ראיה מן הקטן היא — שמא אותו בית דין היה של צדוקין ולא ידע רבי אלעזר מכך. ולפי זה בשני המעשים שהעיד עליהם רבי אלעזר נענה באותה תשובה בית דין של צדוקים היו.

39. בפירוש המשניות כתב הרמב"ם שהעדים הם המתזים את ראשו, כדי לקיים יד העדים תהיה בו באשונה להמיתו. ונתן טעם לדבריו, לפי שהם ראו בעיניהם את המעשה המחייבו מיתה, אבל אצל הדיינים וכל העם אין ידיעה זו אלא כתוצאה של סיפור דברים, ולפיכך הטילה

38. בספר חמרא וחיי הקשה, דלכאורה הכלל אין מביאים ראיה מן הקטן ניתן להאמר על עדות שאפשר לתלות שהקטן אינו מדקדק בה או שיש לו חוסר ידיעה בפרטי העדות, אבל אין סברא לחשוש שאדם גדול יאמר שראה מעשה בקטנותו בזמן שלא ראה מעולם, ואם כן כשהעיד רבי אלעזר שראה בת כהן נשרפת בחבילי זמורות, מדוע לא קיבלו את עדותו, הרי בוודאי לא המציא את המעשה מליבו, וכיצד ניתן ליישב את מה שראה בעיניו ששרפו בת כהן בחבילי זמורות?

והוכיח מכאן שכוונת חכמים באומרם אין

רבי יהודה אומר, ניוול הוא לו, אם חותכים את ראשו ונופל, יש בכך ניוול למת, (40) ונאמר בתורה ואהבת לרעך כמוך.

אלא כך היא מצוות הנהרגין:

מניחין את ראשו של הנידון לשריפה על הפדן — עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחים, וקוצץ את הראש בקופיץ חרב גדולה יותר מסייף, ומתוך כבדה נחתך הראש בכת אחת. (41)

אמרו לו חכמים לרבי יהודה, אין מיתה מנוולת מזו. (42)

ואדרבה כדי שלא יבא לידי ניוול גדול יותר יש להתיז את ראשו בסייף.

גמרא

תניא: אמר להן רבי יהודה לחכמים, אף אני יודע שמיתה מנוולת היא להמיתו על הסדן. (43)

אבל מה אעשה, שהרי אמרה תורה [ויקרא יח] "ובחקותיהם לא תלכו". (44)

ואם כן אסור להרוג אדם בסייף, כדי שלא תהא המצווה באה בעבירה. (45)

ורבנן סברו שאין חשש של בחוקותיהם לא תלכו, בהריגה על ידי סייף.

מנוולת מפני שממיתין אותו כבהמה. והרמ"ה עצמו פירש, שהקופיץ אינו חד כמו הסייף, ובשעת החיתוך הוא משבר וקורע את הבשר מסביב ואין לך מיתה מנוולת מזו.

43. המאירי פירש ששני האופנים שווים בניוולם, אבל ברמ"ה מבואר שרבי יהודה מודה לחכמים שהריגה בקופיץ היא מנוולת יותר מסייף אלא שזו חוקות הגויים, ורבנן סברי שאין בכך משום חוקות הגויים ולכן יש להעדיף את הסייף כדי לברור לו מיתה יפה.

44. ולפי זה כתב הרמ"ה, מה שאמר רבי יהודה ניוול הוא זה פירושו שהריגה הדומה לחוקות הגויים היא מאוסה ומנוולת. ולכן יש להורגו בקופיץ.

45. מדאורייתא לא נאסר באיסור בחוקותיהם לא תלכו אלא מעשה שהגויים עושים אותו לעבודה זרה שלהם, ומכל מקום מדיני סופרים נאסר כל הנהגה של גויים כדי שיתרחקו מהם ומאליהם. מאירי.

התורה על אלו היודעים בבירור את המעשה שיהרגו את זה שהעידו עליו.

40. בגמרא מבואר שעיקר טענתו של רבי יהודה היא מצד חוקות הגויים, וכך פירשו התוספות והרמ"ה במשנה, אבל רש"י פירש שמשמעות המשנה היא שהניוול הוא בכך שהורגים אותו מעומד והוא נופל. ועל כך הוסיף רבי יהודה לחכמים בבירייתא שעיקר טענתו אינה בכך שהמיתה מנוולת אלא שזה חוקות הגויים. והמאירי כתב שהניוול הוא מצד החשש שמא לא יהרגוהו מהר.

41. על פי יד רמ"ה, ומבואר בדבריו שיש לערוף את הראש בכת אחת. ועיין נחל איתן [יב ד] שהאריך בחילוק בין קופיץ לסכין.

ולכאורה משמע שרבי יהודה נחלק עם חכמים בשלושה דברים: א. האם הורגים בסייף או בקופיץ. ב. האם הורגים בעמידה או על הסדן. ג. האם צריך להרגו בכת אחת או לא.

42. ביד רמ"ה הביא יש אומרים שזו מיתה

ולכאורה קשה, היכי שרפינו, והכתיב "ובחקותיהם לא תלכו", וכיוון שהגויים רגילים לשרוף על מלכיהם אם כן יאסר לשרוף על המלכים משום חוקות הגויים?!

אלא על כרחך הותר לשרוף על המלכים כיוון דמצינו דכתיב שריפה על מלכים באורייתא, דכתיב [ירמיה לד ה] שאמר ה' לצדקיהו — "בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך", ומשמע שכבר היה מנהג קדום לשרוף את כליהם של המלכים.

וכיוון שכך מותר לשרוף על המלכים גם בזמן שהאמוריים נוהגים כן, משום דלאו מינייהו קא גמרינו.

וכיוון שמצינו היתר לנהוג במנהג הגויים בדבר שיש לו שורש בתורה, הכא נמי הותר להתיז את ראשו של הנידון בסייף, ואין בכך משום חוקות הגויים, דכיון דכתיב "סייף" באורייתא, לאו מינייהו קא גמרינו.

ודנה הגמרא:

כיון שמצינו דכתיב הריגה על ידי "סייף" באורייתא, שנאמר במיתת עיר הנידחת [דברים יג טז]: "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב", הרי שכך היא המצווה מן התורה להרוג בסייף. (46)

אם כן לא מינייהו קא גמרינו, אין ההריגה בסייף נידונית כמעשה שיש בו משום חוקות הגויים, שכן איננו הורגים כן מחמת שכך הוא מנהגם, אלא משום שכך היא מצוות התורה. (47)

ומביאה הגמרא ראייה לדבר, שכל מעשה שיש לו שורש בתורה, מותר לעשותו גם אם דרכם של הגויים לעשות כן:

דאי לא תימא הכי — כדעת רבנן, אלא אסור לעשות דבר שהוא חוקות הגויים למרות שיש לו שורש בתורה.

אם כן תיקשי, כיצד נפרש את הא דתניא בבביתא: שרפינו על המלכים שמתו את מיטתן ואת כלי תשמישן, משום אבילות, ולא חוששין משום דרכי האמורי, למרות שדרכם של האמוריים לשרוף על מלכיהם.

ללא להזדקק למיתה הנהוגה אצל הגויים. ולדעת רבינו יונה סבר רבי יהודה שחבר היינו קופיץ, או לכל הפחות גם קופיץ.

ובחמרא וחיי כתב שעיקר טעמו של רבי יהודה הוא ממה שבמסקנת הגמרא נאמר שהלימוד לרוצח הוא מעגלה ערופה ומצד ברור לו מיתה יפה, ונמצא שלא נאמר במפורש בתורה להרוג בסייף, ולכן עדיף להרוג בקופיץ.

47. הר"ן הביא יש מפרשים דכיוון שהתורה קדמה שוב אינם יכולים להפוך מנהג זה לחוקתם.

46. הרמ"ה ביאר שהלשון לפי חרב כולל בין סייף ובין קופיץ, ואם כן הותר להרוג מן התורה גם בסייף ואין חשש של חוקות הגויים, ואדרבה עדיף להמיתו בסייף כדי לברור לו מיתה יפה. אבל רבינו יונה כתב שחבר משמעותה דווקא סייף, ולפי זה עיקר הדין להורגו בסייף נאמר מפורש בתורה ואין צריך לפרש מצד ברור לו מיתה יפה.

ודעת רבי יהודה תלויה גם כן במחלוקת זו. לדעת הרמ"ה סבר רבי יהודה דכיוון שאפשר לפרש שחבר היינו בין סייף ובין קופיץ, אם כן עדיף להרוג בקופיץ ולקיים את הנאמר בתורה

והא דתנן באידך פירקין אלו הן הנחרגין: הרוצח, ואנשי עיר הנדחת.

בשלמא אנשי עיר הנדחת נהרגין בהתזת ראשם בסייף משום דכתיב בהו [דברים יג ז'] "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב", וכיוון שנאמר בתורה שהריגתם בחרב אין חשש משום בחוקותיהם לא תלכו.

אלא רוצח, מנלן היכן נאמר בתורה שמיתתו היא בסייף?

דתניא נאמר באדון ההורג את עבדו הכנעני [שמות כא כ] "נקם ינקם",

ופשרה של נקימה זו אינו יודע מה הוא — כיצד יענש האדון.

אך כשהוא אומר [ויקרא כו כה] "והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית", הוי אומר — מכאן יש ללמוד, כשם שנקמה זו בחרב, אף נקימה זו באדון ההורג את עבדו מיתתו בסייף.

ומקשה הגמרא, בשלמא את ההריגה בחרב ניתן ללמוד מהנאמר "לפי חרב" ו"מנקום ינקם" אך מנין שצורת הריגתו היא על ידי חיתוך ראשו בסייף, ואימא דברייז ליה מיברז שתוקעים את החרב בביטנו ועל ידי כך הוא

מת?

ומתרצת הגמרא: "לפי חרב" כתיב, תיבת "פי" נגזרת מלשון "פיפיות", דהיינו חרב שיש לה שני צדדים הרי שכל צד נקרא "פי". ומלשון הכתוב משמע שהריגתו בחרב איננה על ידי תחיבת קצה החרב בביטנו שהרי קצה החרב אינו נקרא "פי", אלא הורגים אותו על ידי חיתוך גופו באחד משני צידי החרב. (48)

ושוב מקשה הגמרא: מנין שחותכים את צאורו, ואימא דעביד ליה גיסטרא (49) — חותכים את גופו לשנים לאורכו?

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: אי אפשר לומר שכך היא מתתו, דאמר קרא "ואהבת לרעך כמוך", ובכלל אהבת רעך היינו שאם נגזר עליו למות, ברור לו מיתה יפה שלא יתבזה במיתתו יותר מדי. ואילו יחתכו את גופו לכל אורכו הרי זה ניזול גדול למת. (50)

חוזרת הגמרא ומקשה על מה שנאמר לעיל שהמקור להריגת רוצח בסייף הוא ממה שנאמר בהורג עבדו נקום ינקם, ומשמעות הנקמה היא סיף כנאמר חרב נוקמת:

אשכחן אדון דקטל עבדא שהוא חייב מיתה בסיף על הריגתו, אבל אם הרג בר חוריין

48. לקשה הרמ"ה בשלמא בעיר הנדחת נאמר לפי חרב, אבל בהורג עבדו נאמר רק נקם ינקם ומקשינן לנאמר חרב נוקמת וכיוון שלא נאמר בו לשון לפי אם כן מנין שאין הורגים אותו בתחיבת החרב בגופו. ותיריך שאם נאמר כן יהיו חמש מיתות בית דין ולא ארבע, ואילו להלן מבואר בגמרא שארבע מיתות בית דין גמרא גמיר להו, ובהכרח שמיתתו של הרוצח דומה

49. לשון גיסא תרי, שני צדדים. רמ"ה.

50. ומטעם זה חותכים את ראשו ואין חותכים את גופו באמצע רחבו, כי בהתזת הראש הוא מתבזה פחות. וכך מבואר ברמ"ה שכתב שבהריגת הסימנים הוא ממחר למות.

מנא לן שאף הוא מיתתו בסיף?

ותמהה הגמרא על הקושיה: וכי לאו קל וחומר הוא הרי אם מציינו שההורג עבד חייב מיתה בסיף, כל שכן ההורג בן חורין מיתתו בסיף.⁽⁵¹⁾

וכי יתכן לומר שאם קטל עבדא תהיה מיתת האדון בסיף, ואם הרג אדם את חבירו שהוא בר חורין יענש רק בחנק?

ומבאר הגמרא את הקושייה:

אכן, אם הרג בן חורין, מסברא מיתתו בסיף, בקל וחומר מהורג עבד, אלא שהניחא למאן דאמר מיתת חנק נידונית כמיתה קלה, אם כן לא מיסתבר שההורג בן חורין יענש במיתה קלה ממי שהרג עבד.

אלא למאן דאמר חנק חמור, מאי איכא למימר, מנין שההורג בן חורין נידון בסיף, אולי דינו חמור יותר מהורג עבד ועליו להיענש במיתת חנק החמורה מסיף?

ומתרצת הגמרא: למאן דאמר חנק חמור המקור לכך שרוצח בן חורין נידון בסיף

ולא בחנק, נפקא ליה מדרתניא בברייתא: מציינו [דברים כא ט] שלאחר קיום מצוות עגלה ערופה התפללו הזקנים ואמרו "ואתה תבער הדם הנקי מקרבך", כלומר כנגד עריפת העגלה, תבער את הדם הנקי הנשפך.

מכאן דרשו חכמים, שהוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה, מה להלן בעגלה ערופה מיתתה בסיף, וכן מקום החיתוך הוא מן הצואר.

אף כאן כל שופך דמים, מיתתו בסיף ומן הצואר.

ומקשה הגמרא: אי — אם דינו של רוצח הוקש לעריפת עגלה, אם כן ראוי להקישו לעריפת העגלה בעוד דברים, — מה להלן עורפים את העגלה בקופיין סכין גדול וכבד יותר מסיף, וכן מקום העריפה הוא ממול עורף — מאחורי ראשו ולא מהצואר, אף כאן חייבי מיתות מיתתם תהא בקופיין וממול עורף?

ומתרצת הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: אמר קרא [ויקרא יט יח] "ואהבת לרעך כמוך", ברור לו מיתה יפה.⁽⁵²⁾

שאפשר להעמיס את הקל וחומר בפסוק עונשין מן הדין, וכיצד סברה הגמרא שניתן ללמוד את

51. לכאורה קשה, הרי קיימא לן שאין עונשין מן הדין, וכיצד סברה הגמרא שניתן ללמוד את דין הורג בן חורין בקל וחומר מהורג עבד?

ותירץ הרמ"ה שמאחר וכבר ידוע שהוא חייב מיתה, רק לא ידוע באיזו מיתה נמיתנו ניתן ללמוד בקל וחומר כיוון שזה רק גילוי מילתא בעלמא. וכן כתבו חמרא וחיי, מצפה איתן וגור אריה שמות [כא כ]

עוד יש לומר שהפסוק יתפרש כך: כי יכה איש את עבדו נקום ינקם, היינו אפילו הורג את עבדו נידון בסיף וכל שכן בן חורין, ובאופן

52. למסקנת הגמרא נמצא שהמקור לחיוב רוצח בסיף נלמד מעגלה ערופה בצירוף הסברא של ברור לו מיתה יפה. ויש לדון האם לימוד זה נאמר רק לדעת מאן דאמר חנק חמור שלא יכל ללמוד "מנקום ינקם" לחייב את הרוצח סייף, או שמא לכולי עלמא זהו מקור החיוב של הרוצח. ובחמרא וחיי כתב שרבי יהודה הסובר שיש בסיף משום חוקות הגויים, נסמך על מסקנת

מתניתין

מצוות הנחנקין כיצד?

היו משקעין אותו — את הנידון בתוך זבל
עד ארכובותיו. (53)

ונותן סודר העשוי מבד קשה לתוך סודר

אחר העשוי מאריגה רכה. (54)

וכורך (55) על צוארו, זה מושך אצלו זה
מושך אצלו, עד שנפשו יוצאת.

גמרא

נאמר [ויקרא כ י] ואיש אשר ינאף את אשת

בנחנקים. וראה בתפארת ישראל שפירש
ששיקעוהו בזבל לבזותו ולכן גם בנחנקין עשו
כן.

ועוד יתכן שהחשש שכתב רש"י שמא תיפול
הפתילה היינו שמתוך כך תתאחר מיתתו ויצטער
יותר זמן עד שיכינו פתילה חדשה, ומטעם זה
גם בנחנקין הניחוהו בתוך זבל כדי שלא תתעכב
מיתתו.

54. במצוות הנשרפין כתב רש"י שהקשה נועד
לחנוק והרך כדי שלא יחבל בצוארו. אבל
הירושלמי כתב שמניחין את הרך שמא ימות.
והקשה השיירי קרבן [בירושלמי לא ב] מדוע
בנחנקין הניחו סודר רך, הרי אדרבה עדיף
שימות מהסודר הקשה ויחנק במהרה. ובלחם
משנה הקשה כעין זה — מדוע צריך את הסודר
הרך, הלא אין צורך שיפתח את פיו. אך על
קושייתו כבר תירץ רש"י שצריך שלא יתנוול
ולכך שמים סודר רך, אבל על דברי הירושלמי
קשה, מדוע הניחו סודר רך, הלא אדרבה אין
ענין למנוע את מיתתו.

ובהערות על היד רמ"ה תירץ, על פי המבואר
להלן בגמרא שצריך שתהא מיתת הנחנקין מיתה
שאינן בה רושם, ולפי זה צריך לומר שהניחו את
הסודר הרך כדי שלא יחבול בו הסודר הקשה
ויהיה רושם של המיתה.

55. גירסת הרמב"ם [סנהדרין טו ה] — וכורכין
על צוארו. ופירש בדינא דחיי שהעדים עושים כן

הגמרא כאן שדין רוצח נלמד מעגלה ערופה
ומצד ברור לו מיתה יפה, הרי שלא נאמר
במפורש בתורה שמיתתו בסייף אלא מצד
ואהבת לרעך כמוך, ואם כן הוקשה לו הרי יש
בכך משום חוקות הגויים. ואדרבה רבי יהודה
מודה שבדבר שיש לו מקור מהתורה כמו שריפה
על המלכים שאין בזה חשש חוקות הגויים, אבל
למיתה על ידי סייף לא מצינו מקור בתורה. [ואף
שבעיר הנידחת נאמר חרב, הרי זה מתפרש גם
לחרב וגם לסייף כמבואר לעיל]

ומבואר מדבריו שלכולי עלמא מקור דין סייף
ברוצח נלמד מעגלה ערופה כמסקנת הגמרא.
והרמב"ם [רוצח א א] כתב, שהרוצח מיתתו
בסייף מדכתיב "נקם ינקם". ומבואר שאף
למסקנא למאן דאמר חנק קל שההלכה כמותו,
הלימוד הוא מהנאמר "נקום ינקם". ועיין מזרחי
על התורה [שמות כא כ] ובשירי הקרבן על
הירושלמי [לא ב] כתב שנחלקו בזה הבבלי
והירושלמי.

53. במצוות הנשרפים פירש רש"י שמשקעין
אותו בזבל עד ארכובותיו כדי שלא יתנועע
ותיפול הפתילה על בשרו, והקשה הרמ"ה לפי
דבריו מדוע בנחנקים צריך להשקיעו בזבל הלא
גם אם יתנועע אין בכך כלום. ולכן פירש
שהחשש הוא שמא יתקלקל ברעי ויקלקל את
הדיינים.

ובלחם משנה [סנהדרין טו ג] כתב דכיוון
שתקנו רבנן כן בנשרפין לא רצו לשנות

איש אשר ינאף את אשת רעהו, מות יומת הנואף והנואפת.

תנו רבנן: "איש" פרט לקטן, שאם הנואף קטן, אינו חייב מיתה.

"אשר ינאף את אשת איש", פרט לאשת קטן, כי אשת קטן אינה נקראת אשת איש, מאחר וקידושין אינם קידושין.

"אשר ינאף את אשת רעהו", פרט לאשת אחרים — גוי, מפני שאין קידושין לגוי.

"מות יומת הנואף והנואפת", בחנק.

ודנה הגמרא: אתה אומר שמיתתם בחנק, דבר זה מנין לך? או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה?!

ומישבת הגמרא: אמרת, כל מקום שנאמר לשון מיתה בתורה סתם, שלא נתפרש בה באיזו מיתה מדובר, דנים את המתחייב על אותה עבירה שנאמר בה מיתה בחנק.

מפני שאין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה, אלא להקל עליה!

ומאחר ואיננו יודעים לאיזו מיתה נתכוונה התורה שנמיתנו, עלינו להקל עליו ולהענישו במיתה הקלה ביותר.

דברי רבי יאשיהו.

רבי יונתן אומר, אמנם מיתתו בחנק, אבל

לא כדברי רבי יאשיהו המפרש טעמו מפני שהיא [— חנק] מיתה קלה, וצריך להענישו במיתה הקלה ביותר. שכן לדעת רבי יונתן מיתת סיף קלה יותר מחנק.

אלא הטעם לכך שמיתתו בחנק הוא משום שכל לשון מיתה האמורה בתורה סתם, אינה אלא חנק.

ומביאה הגמרא את דברי רבי כביאור לדברי רבי יונתן:

רבי אומר: מצינו שנאמר בתורה דין מיתה בידי שמים [בראשית לח י]: "וימת גם אותו".⁽⁵⁶⁾

ונאמר מיתה בידי אדם — מות יומת.

וממה שנאמר בשניהם לשון מיתה ללא שנתבאר באיזו מיתה הקישו חכמים, מה מיתה האמורה בידי שמים היא מיתה שאין בה רושם, אין על המת סימן או חבורה, אף מיתה האמורה בידי אדם צריכה שתהיה מיתה שאין בה רושם, ועל כרחך שמיתתו בחנק שהיא המיתה היחידה שאינה מותירה סימן על המומת.⁽⁵⁷⁾

ומקשה הגמרא, ואימא כל מקום שנאמר מיתה סתם הכוונה למיתת שריפה, שאין במת רושם חיצוני, שהרי ממיתים אותו על ידי פתילה רותחת הנזרקת לתוך מעיו?

ומתרצת הגמרא: אמנם גם במיתת שריפה אין רושם, אבל מכל מקום אי אפשר לומר

שהוזכר קודם לכן [שם ז] אצל ער וימיתו ה'.

57. ומטעם זה כרכו את צוארו בסודר רך כדי שלא יחבל ותהיה מיתתו מיתה שיש בה רושם.

כדי לקיים יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו.

56. רש"י הביא את הפסוק הנאמר לגבי אונן — וימיתו ה', וקשה מדוע לא הביא את הפסוק

יומת" ללא פירוש באיזו מיתה, כדי שממילא נדע שהמיתה היא בחנק, שזו המיתה הקלה ביותר.

ומבאר הגמרא את לשונו של רבי יונתן שאמר "לא מפני שהיא קלה".

מאי "לא מפני שהיא קלה"?

ומפרשת הגמרא, כי רבי יאשיה ורבי יונתן קמפלגני בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן שהובאה במשנה בתחילת הפרק.

רבנן נקטו שסדר המיתות לפי חומרתן הוא סקילה שריפה סייף וחנק, וכך סבר רבי יאשיה שחנק היא המיתה הקלה ביותר.

ורבי שמעון סבר, סדר המיתות הוא שריפה סקילה חנק והרג. ורבי יונן סבר כמותו במה שאמר שחנק אינה מיתה קלה, דמשמע שסייף קלה ממנה.

במשנה הבאה הובא פירוט של שמונה עשר חייבי סקילה. בחמישה מתוכם נאמר מפורש בתורה שדינם בסקילה, ואילו בשאר נאמר "מות יומתו דמיהם בס".

ובגמרא להלן [נד א] נתבאר שהוקשו כל חייבי סקילה שנאמר "בהם מות יומתו דמיהם בס", לאוב וידעוני שנאמר בהם "מות יומתו באבן ירגמו אותם, דמיהם בס".

מה אוב וידעוני דינם בסקילה אף כל אלו שנאמר בהם מות יומתו דמיהם בס דינם בסקילה.

אמר ליה רבי זירא לאביי: שאר הנפקלין

שכוונת התורה באומרה מות יומת לחייב את הנואפת בשריפה, שכן מהא דאמר רחמנא בדין בת כהן שזינתה שמיתתה בשריפה, מכלל, משמע, דהא — בת ישראל שזינתה, לאו בת שריפה היא, אינה נידונית בשריפה.

אם כן על כרחך מיתתה של הנואפת בחנק, שהיא מיתה ללא רושם.

וזה מקורו של רבי יונתן שכל מקום שמוזכר בתורה מיתה סתם, הכוונה היא למיתה בחנק.

ומקשה הגמרא: **בשלמא לדעת רבי יונתן,** מובן מדוע הנאמר "מות יומת" היינו מיתה חנק, **כדקא מפרש רבי טעמא,** שהוקשה מיתה בידי אדם למיתה בידי שמים.

אלא לדעת רבי יאשיה קשיא, שכן לדבריו ההכרח לפרש שמות יומת היינו חנק הוא מכך שזו המיתה הקלה ביותר.

ממאי דאיכא חנק בעולם, מנין לו שחנק הינה אחת ממיתות בית דין, הרי יתכן שמן התורה ישנם רק שלושה מיתות בית דין — סקילה שריפה וסייף, ואם כן **אימא,** ש"מות יומת" היינו סייף, שהיא המיתה הקלה ביותר המוזכרת בתורה?

ומתרצת הגמרא: **אמר רבא, ארבע מיתות,** **גמרא גמירי להו** נאמרה הלכה למשה מסיני שישנם ארבעה מיתות בית דין, סקילה שריפה הרג וחנק.

ומאחר ולא נתפרש מיהם המומתים בחנק, למד רבי יאשיה שזו המיתה הקלה ביותר. ואדרבה, משום כך נאמר בכל מקום "מות